

ЦЭНТРАЛІЗАВАНАЯ СІСТЭМА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПУБЛІЧНЫХ БІБЛІЯТЭК Г. МІНСКА
ІНФАРМАЦЫЙНА-БІБЛІАГРАФІЧНЫ АДДЗЕЛ

Сын зямлі і зорнага неба

да 120-годдзя з дня нараджэння Кузьмы Чорнага

бібліяграфічны спіс

Мінск 2020

Прадмова

Творы Кузьмы Чорнага

Жыццё і творчы шлях пісьменніка

Прадмова

Кузьма Чорны (1900—1944) (Мікалай Карлавіч Раманоўскі) нарадзіўся ў маёнтку Боркі Слуцкага павета (цяпер Капыльскі раён Мінскай вобласці) у сялянскай сям'і.

Вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (1916), скончыць якую яму не ўдалося: у 1919 г. семінарыя была зачынена польскімі ўладамі. У 1923 г. Мікалай стаў студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У гэтым жа годзе газета "Савецкая Беларусь" надрукавала яго першыя апавяданні, падпісаныя псеўданімам Кузьма Чорны. Перабраўшыся ў Мінск, пісьменнік прымаў самы дзейсны ўдзел у літаратурным жыцці: стаў сябрам аб'яднання "Маладняк" (1923—1926), адным з арганізатараў і кіраўнікоў "Узвышша" (1926—1931), шмат друкаваўся. Адразу два зборнікі прозы — "Апавяданні" і "Срэбра жыцця" — з'явіліся ў 1925 г., тры наступныя — "Па дарозе", "Пачуцці", "Хвоі гавораць" — у 1926 г. У 1927 г. быў апублікаваны яго першы раман "Сястра", у 1928 — "Зямля". Аповесці "Лявон Бушмар" (1929), "Вясна" (1930), незакончаныя творы "Вецер і пыл" (1927—1929), "Ідзі, ідзі" (1930), зборнікі апавяданняў "Вераснёвыя ночы" (1929), "Нянавіць", "Буры" (абодва 1930) сведчылі не толькі пра выключную працавітасць маладога творцы, а і пра перапоўненасць яго ідэямі, тэмамі, вобразамі, што прасіліся на паперу. Былі апублікаваны раманы "Бацькаўшчына" (1931), "Трэцяе пакаленне" (1935), "Трыццаць год" (1934), аповесць "Люба Лук'янская" (1937), зборнік "Брыгадзіравы апавяданні" (1932). У кастрычніку 1938 г. Кузьму Чорнага арыштавалі. Аднак праз восем месяцаў ён апынуўся на волі. Перажытае і ўбачанае не зменшылі жадання працаваць. Тры новыя раманы, аб'ёмнае літаратуразнаўчае даследаванне паэмы Якуба Коласа "Новая зямля" згарэлі ў першыя дні вайны. З напісанага ў гэты час захавалася толькі п'еса "Ірынка" (1940). У гады Вялікай Айчыннай вайны Кузьма Чорны жыў у Маскве, працаваў у сатырычнай газеце "Раздавім фашысцкую гадзіну", у рэдакцыі часопіса "Беларусь". У гэты час піша раманы "Вялікі дзень" (1941—1944), "Пошукі будучыні" (1943), "Млечны Шлях" (1944). Гэтыя вяршычныя з'явы ў творчасці пісьменніка доўгія гады заставаліся ў рукапісах. У канцы верасня 1944 г. К. Чорны вярнуўся у Мінск. Асобныя творы пісьменніка былі экранізаваны і інсцэніраваны ў пасляваенны час.

Бібліяграфічны спіс "Сын зямлі і зорнага неба. Да 120-годдзя з дня нараджэння Кузьмы Чорнага" пазнаёміць з матэрыяламі аб жыцці і творчасці пісьменніка, якія знаходзяцца ў фондах дзяржаўнай установы "Цэнтралізаваная сістэма дзяржаўных публічных бібліятэк г. Мінска". Паказальнік змяшчае кнігі, артыкулы з кніг і перыядычных выданняў. Матэрыял размешчаны — кнігі ў алфавіце, артыкулы ў зваротна-храналагічным парадку. Бібліяграфічны паказальнік будзе карысны ўсім, хто цікавіцца беларускай літаратурай і творчасцю пісьменніка.

Творы Кузьмы Чорнага

Чорны, К. **Збор твораў** : у 8 т. / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура. — 1972—1975. — 8 кн.

Чорны, К. **Збор твораў** : у 6 т. / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура. — 1988—1992. — 6 кн.

Чорны, К. **Выбраныя творы** / Кузьма Чорны. — Мінск : Беллітфонд, 2000. — 605 с. (Беларускі кнігазбор).

Чорны, К. **Бацькаўшчына** : раман, аповесці : [для старэйшага школьнага ўзросту] / Кузьма Чорны. — Мінск : Юнацтва, 1989. — 427, [2] с. — (Школьная бібліятэка).

Чорны, К. **Вераснёвыя ночы** [Шрыфт Брайля] : апавяданні : для старэйшага школьнага ўзросту / Кузьма Чорны. — Мінск : Народная асвета, 2016. — 9 кн. — (Школьная бібліятэка).

Чорны, К. **Вераснёвыя ночы** : апавяданні, раман / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2003. — (Беларуская проза ХХ стагоддзя).

Чорны, К. **Лявон Бушмар** : аповесць, апавяданні : [для старэйшага школьнага ўзросту] / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2007. — 196, [2] с., 1 л. партр. — (Бібліятэка школьніка).

Чорны, К. **Матчына благаслаўленне** : апавяданні і аповесць : [для сярэдняга і старэйшага школьнага узросту] / Кузьма Чорны. — Мінск : Юнацтва, 1984. — 223 с., 1 л. партр. — (Школьная бібліятэка).

Чорны, К. **Млечный путь** : избранная проза : [перевод с белорусского] / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1985. — 508, [2] с.

Чорны, К. **Насцечка** : аповесць / Кузьма Чорны. Дачка эскадрона : апавяданне : [для малодшага школьнага ўзросту] / Эдуард Самуйлёнак. — Мінск : Юнацтва, 1987. — 62, [2] с. : каляр. іл.

Чорны, К. **Пошукі будучыні** [Гуказапіс] : аўдыякніга / Кузьма Чорны. — Мінск : Вышэйшая школа, 2018. — 1 CD (MP3). — (Бібліятэка школьніка).

Чорны, К. **Пошукі будучыні** : [раман у дзвюх частках] / Кузьма Чорны. — Мінск : Попурри, друк 2015. — 254, [2] с. — (Мая беларуская кніга).

Чорны, К. **Пошукі будучыні** [Шрыфт Брайля] : раман : у 2 ч. : для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту / Кузьма Чорны. — Мінск : Народная асвета, 2012. — 4 кн. — (Школьная бібліятэка).

Чорны, К. **Творы** / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2015. — 733, [1] с. — (Залатая калекцыя беларускай літаратуры; т. 10).

Чорны, К. **Трэцяе пакаленне** : раман, апавяданні : [для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту] / Кузьма Чорны. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2009. — 269, [2] с. — (Школьная бібліятэка).

*****

Чорны, К. **Насцечка** / Кузьма Чорны // Першае каханне : апавяданні і аповесці / [укладанне А. Спрыначан]. — Мінск, 2016. — С. 435—478.

Чорны, К. **Пошукі будучыні** : раман / Кузьма Чорны // Беларуская літаратура : хрэстаматыя / [складальнікі: У. В. Адамчык, М. В. Адамчык]. — Мінск, 2004. — С. 365—439.

Чорны, К. **[Творы]** / Кузьма Чорны // Асноўныя творы беларускай літаратуры ў кароткім пераказе для школьнікаў / [падрыхтоўка тэкстаў: А. Века, Я. Коняў]. — Мінск, 2003. — С. 23—59.

Змест: Трэцяе пакаленне; Пошукі будучыні.

[ЗМЕСТ](#)

Жыццё і творчы шлях пісьменніка

Чорны Кузьма // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. — Мінск, 2003. — Т. 17. — С. 278—279.

Чорный Кузьма // Республика Беларусь : энциклопедия : [в 7 т.]. — Минск, 2008. — Т. 7. — С. 550—551.

Чорны Кузьма // Культура Беларусі : энцыклапедыя : [у 6 т.]. — Мінск, 2015. — Т. 6. — С. 447.

Чорны Кузьма // Тэатральная Беларусь : у 2 т. / пад агульнай рэдакцыяй А. В. Сабалеўскага. — Мінск, 2003. — Т. 2. — С. 519.

Чорны Кузьма // Беларуская мова : энцыклапедыя. — Мінск, 1994. — С. 612—614.

Чорны Кузьма // Беларускі фальклор : энцыклапедыя : у 2 т. — Мінск, 2006. — Т. 2. — С. 746—747.

Чорны Кузьма // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. кн. II — С. 275—276.

Чорны Кузьма // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі : у 5 т. — Мінск, 1987. — Т. 5. — С. 528—529.

Чорны Кузьма // Беларусь : энцыклапедычны даведнік. — Мінск, 1995. — С. 759—760.

Чорны Кузьма // Беларускія пісьменнікі : біябібліяграфічны слоўнік : у 6 т. / [пад рэдакцыяй А. В. Мальдзіса]. — Мінск, 1995. — Т. 6. — С. 282—295.

*****

Кузьма Чорны. Чалавек — гэта цэлы свет : успаміны, эсэ, артыкулы, інтэрв'ю, дакументы / [укладальнік Г. Шаблінская]. — Мінск : Мастацкая літаратура, 2016. — 510 с. : іл. — (Жыццё знакамітых людзей Беларусі).

Навуменка, І. Я. Ранні Кузьма Чорны : (1923—1929) / Іван Якаўлевіч Навуменка. — Мінск : Беларуская навука, 2000. — 95 с.

Тычына, М. А. Кузьма Чорны : эвалюцыя мастацкага мыслення / Міхаіл Аляксандравіч Тычына. — Мінск : Беларуская навука, 2004. — 192 с.

*****

Бельскі, А. І. Сын зямлі і зорнага неба [К. Чорны] / Алесь Іванавіч Бельскі // Краса і смутак / Алесь Іванавіч Бельскі. — Мінск, 2000. — С. 33—42.

Максімовіч, В. А. Шлях да чалавечнасці [Кузьма Чорны] / Валерый Аляксандравіч Максімовіч // Шыпшынавы край: старонкі беларускай літаратуры 20—30-х гг. XX ст. / Валерый Аляксандравіч Максімовіч — Мінск, 2002. — С. 78—89.

Навуменка, І. Я. Ранні Кузьма Чорны (1923—1929) / Іван Якаўлевіч Навуменка // Збор твораў : у 10 т. Т. 9. / Іван Якаўлевіч Навуменка. — Мінск, 2017. — С. 500—589.

Чарота, У. І. Творчасць Кузьмы Чорнага перыяду Вялікай Айчыннай вайны і італьянская ваенная проза / У. І. Чарота // Літаратурная карта Еўропы : кантакты, тыпалогія, інтэртэкстуальнасць / А. В. Вальчук [і інш.] ; навуковы рэдактар М. У. Мікуліч. — Мінск, 2012. — С. 266—328.

Шаладонаў, І. М. Духоўны свет чалавека ў жанры малых класічных форм ранняй прозы Кузьмы Чорнага / Ігар Міхайлавіч Шаладонаў // Выпрабаванне чалавечнасці: беларускае апавяданне 20-х гадоў аб рэвалюцыі і грамадзянскай вайне / Ігар Міхайлавіч Шаладонаў. — Мінск, 2008. — С. 123—138.

*****

Крупенчык, Г. Д. Інтэлектуальная гульня "Разумнікі і разумніцы" па апавесці Кузьмы Чорнага "Насцечка" для вучняў VI класа / Г. Д. Крупенчык // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2020. — № 3. — С. 47—48.

Раманенка, Т. М. Кузьма Чорны. Апавяданне "На пыльнай дарозе" : (урок у 9-м класе) / Т. М. Раманенка // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2020. — № 2. — С. 17—20.

Цімафеенка, Н. Д. Ідэйна-мастацкі змест апавядання "Макаркавых Волька" Кузьмы Чорнага : (урок у 10-м класе) / Н. Д. Цімафеенка // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2019. — № 9. — С. 38—44.

Нуждзіна, Т. "На скрыжальных лёсу і гісторыі" : Янка Купала, Кузьма Чорны, Уладзімір Караткевіч — героі кніг Галіны Шаблінскай / Тамара Нуждзіна // Роднае слова. — 2019. — № 7. — С. 10—14.

Траццяк, З. Пошукі бацькаўшчыны ў ваеннай прозе Кузьмы Чорнага / Зоя Траццяк // Роднае слова. — 2019. — № 6. — С. 14—17.

Максімовіч, В. Раннія апавяданні Кузьмы Чорнага праз прызму экзистэнцыйнай свядомасці / Валерый Максімовіч // Роднае слова. — 2019. — № 3. — С. 14—20; № 2. — С. 13—15.

Ліпскі, У. Мой Кузьма Чорны / Уладзімір Ліпскі // Літаратура і мастацтва. — 2019. — 8 лют. — С. 6.

Навумчык, М. І. Вывучэнне апавядання Кузьмы Чорнага "Макаркавых Волька" : (тэставае заданне, 10-ты клас) / М. І. Навумчык // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2018. — № 11. — С. 11—13.

Юрчанка, А. В. Аповесць Кузьмы Чорнага "Насцечка" : (падагульняльны ўрок у 6-м класе) / А. В. Юрчанка // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2018. — № 11. — С. 7—10.

Жылевіч, В. Войны розныя — бяда адна... : чалавек і вайна ў раманах "Млечны шлях" Кузьмы Чорнага і "Пустыня" Жан-Мары Гюстава Леклезіе / Вольга Жылевіч // Роднае слова. — 2018. — № 7. — С. 22—24.

Дасаева, Т. М. Лірычнае і эпічнае ў ранняй прозе Кузьмы Чорнага / Т. М. Дасаева // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2018. — № 6. — С. 46—52.

Фіцнер, Т. Жаночая эмансипацыя праз прызму беларускай літаратуры 20-х гадоў XX стагоддзяў / Таццяна Фіцнер // Польша. — 2018. — № 6. — С. 105—113.

Чарнавокая, А. Рэпрэзентацыя жанчыны-сялянкі ў беларускай прозе першай трэці XX ст.: сацыякультурны кантэкст / Аляксандра Чарнавокая // Польша. — 2018. — № 3. — С. 127—137.

Часнок, І. Метанаратыўна акцэнтаваная наратыўная стратэгія ў раманах Кузьмы Чорнага "Пошукі будучыні" / Ірына Часнок // Польша. — 2017. — № 10. — С. 117—122.

Авласенко, И. Последняя исповедь Кузьмы Чорнага / Игорь Авласенко // Белае Вежа. — 2017. — № 8. — С. 29—39.

Часнок, І. Наратыўная арганізацыя аповесці "Люба Лук'янская" Кузьмы Чорнага / Ірына Часнок // Роднае слова. — 2017. — № 6. — С. 17—19.

Аўласенка, І. Апошняя споведзь Кузьмы Чорнага : паводле дзённіка пісьменніка / Ігар Аўласенка // Польша. — 2017. — № 2. — С. 140—153.

Бязозка, А. "Божа, напішы за мяне мае раманы..." : дзённікавая проза Кузьмы Чорнага / Аляксандр Бязозка // Роднае слова. — 2017. — № 1. — С. 22—24.

Еўмушкова, А. Апавяданне Кузьмы Чорнага "Макаркавых Волька" : урок у 10-м класе / А. В. Еўмушкова // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2016. — № 7. — С. 54—56.

Галай, В. Кузьма Чорны — майстар жывой і непаўторнай мовы / Вольга Галай // Роднае слова. — 2015. — № 6. — С. 34—35.

Мельнікава, А. Актуальнасць класікі : Кузьма Чорны як выразнік нацыянальнай ментальнасці / Анжэла Мельнікава // Роднае слова. — 2015. — № 6. — С. 3—5.

Старасценка, Т. Няўласна-простае маўленне як маркёр дэялагізацыі ў творах Кузьмы Чорнага / Тацяна Старасценка // Роднае слова. — 2015. — № 6. — С. 31—33.

Саверчанка, І. Творчая стратэгія і мастацкія здабыткі Кузьмы Чорнага / Іван Саверчанка // Польша. — 2015. — № 6. — С. 150—155.

Каўрус, А. "Не на кепскае вучыць хачу" : з граматыкі твораў Кузьмы Чорнага / Алесь Каўрус // Роднае слова. — 2015. — № 6. — С. 26—30; № 5. — С. 25—31.

Каўрус, А. Слова — дзеяслову : па старонках твораў Кузьмы Чорнага / Алесь Каўрус // Роднае слова. — 2015. — № 4. — С. 32—36.

Каўрус, А. Прыкметныя прыметнікі : паводле твораў Кузьмы Чорнага / Алесь Каўрус // Роднае слова. — 2015. — № 2. — С. 41—45.

Бельскі, А. І. Свет дзяцінства ў прозе Кузьмы Чорнага / А. І. Бельскі // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2014. — № 12. — С. 41—49; № 11. — С. 49—54.

Каўрус, А. Белае поле, чорнага насенне, наша — жніво / Алесь Каўрус // Роднае слова. — 2014. — № 12. — С. 34—39; № 11. — С. 30—35.

Лексічныя, граматычныя і стылістычныя рэсурсы ў мове твораў К. Чорнага.

Навумчык, М. І. Вывучэнне рамана Кузьмы Чорнага "Пошукі будучыні" : (тэставае заданне, 10-ты клас) / М. І. Навумчык // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2014. — № 12. — С. 39—40.

Навумчык, М. І. Тэставыя заданні для праверкі ведаў [аповесць Кузьмы Чорнага "Насцечка" (VI клас)] / М. І. Навумчык // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2014. — № 11. — С. 46—48.

Пісарэнка, А. "Пошукі будучыні" Кузьмы Чорнага : лінгвастылістычны аналіз маўленчых сродкаў выразнасці / Алена Багамолава // Роднае слова. — 2014. — № 11. — С. 36—38.

Каўрус, А. "Выкараняю гэтакія формы" / Алесь Каўрус // Роднае слова. — 2014. — № 10. — С. 36—39.

Ужыванне дзеяпрыметнікаў у мове мастацкіх твораў К. Чорнага.

Пахомчык, Н. Беларуская вясковая проза на мяжы 1920—1930-х гг. : Кузьма Чорны, Кандрат Крапіва, Змітрок Бядуля: нарматыўны аспект / Наталля Пахомчык // Польша. — 2014. — № 8. — С. 167—175.

Часнок, І. Вялікая Айчынная вайна ў нарматыўнай будове твораў "Млечны шлях" Кузьмы Чорнага, "У тумане" Васіля Быкава / Ірына Часнок // Роднае слова. — 2014. — № 6. — С. 16—20. УДК

Блоцкая, Л. І. Канцэпцыя асобы і рэчаіснасці ў раманах Кузьмы Чорнага "Пошукі будучыні" : (10 клас) / Л. І. Блоцкая // Беларуская мова і літаратура. Серыя "У дапамогу педагогу". — 2013. — № 10. — С. 52—54.

[ЗМЕСТ](#)